

ULOGA TERAPIJSKOG PSA U ŽIVOTU OBITELJI I DJECE S POTEŠKOĆAMA U RAZVOJU

THE ROLE OF THE THERAPY DOG IN THE LIFE OF FAMILIES AND CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES

Anita Berišić¹, Anamarija Gjurjan Cocha^{2*}, Gordana Pelčić^{1,2,3*}

1 - KBC Zagreb, Služba prodaje, ugovaranja i obračuna, Zagreb, Hrvatska (studentica).

2 - Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini, Rijeka, Hrvatska.

3 - Dom zdravlja Primorsko-goranske županije, Odjel zdravstvene zaštite predškolske djece, Rijeka, Hrvatska.

*Autor za korespondenciju: gordana.pelcic@medri.uniri.hr

Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini, Braće Branchetta 20, 51000 Rijeka, Hrvatska

*autorice su jednako doprinjele radu

SAŽETAK

Uvod

Djeca s teškoćama u razvoju i njihove obitelji uključeni su u programe rane intervencije i rehabilitacije. Jedan od rehabilitacijskih programa uključuje suživot psa pomagača/psa vodiča u obitelji djeteta s teškoćama u razvoju. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati i procijeniti dobrobiti djece i obitelji djece s teškoćama u razvoju koja imaju psa pomagača/psa vodiča.

Metode

U istraživanju su sudjelovale obitelji djece s teškoćama u razvoju koje imaju psa pomagača/psa vodiča. Podatci su prikupljeni putem anketnog upitnika posebno kreiranog za ovo istraživanje u elektroničnom obliku pomoću Google Forms uz podršku Centra za rehabilitaciju Silver, Zagreb, RH u 2023.g.

Rezultati

U istraživanju je sudjelovalo 44 ispitanika, od toga je 32 ispitanika (72,73%) ženskog spola i 12 ispitanika (27,27%) muškog spola. 17 ispitanika (38,64%) imalo je do 40 godina života, 23 (52,27%) imalo je 41 – 50 godina, dok je 4 ispitanika (9,09%) imalo 51 i više godina. Prethodno posjedovanje kućnog ljubimca nije utjecalo na procjenu dobrobiti u emocionalnom, socijalnom i motoričkom izražavanju. Ona postoji i jednaka je bez obzira na prethodno posjedovanje kućnog ljubimca. Procijenjeno je da dobrobit iskazuju članovi obitelji čija djeca imaju samo jednu teškoću u razvoju.

Zaključak

Prisutna je dobrobit u motoričkom, socijalnom i emocionalnom izražavanju djeteta bez obzira na brojnost prisutnih teškoća, a povezana je s prisutnošću psa pomagača/psa vodiča u njihovom kućanstvu.

Ključne riječi: djeca s teškoćama u razvoju, dobrobit, obitelj, okolina, pas pomagač/pas vodič, povezanost

ABSTRACT

Introduction

Families of children with developmental disabilities who have a dog are involved in rehabilitation and early intervention programs. One of rehabilitation programs includes the coexistence of an assistance /guide dog in the family of a child with developmental disabilities. The aim of this research was to examine and evaluate the benefits of children and families of children with developmental disabilities who have an assistance /guide dog.

Methods

Families of children with developmental disabilities who have an assistance/guide dog participated in the research. Data was collected through a survey questionnaire specially created for this research in electronic form using Google Forms with the support of the Silver Rehabilitation Center, Zagreb, Croatia 2023.

Results

The total number of participants was 44, out of which 32 (72,73%) were female and 12 (27,27%) male. The age of 17 (38,64%) participants was up to forty years of age, 23 participants (52,27%) were aged forty to fifty and 4 (9,09%) participants were over fifty-one years of age. The level of well-being in emotional, social and motor expression was not affected if the family had a pet before, it exists and is equal nonetheless. It was estimated that benefits will be highlighted by families with children who have only one developmental disability.

Conclusion

Well-being in the child's motor, social, and emotional expression, regardless of the number of difficulties is associated with the presence of an assistance /guide dog in the household.

Key words: Connection, disabled children, environment, family, service dogs, well-being

UVOD

Dijete s teškoćama u razvoju prema Zakonu o socijalnoj skrbi definiramo kao „dijete koje zbog tjelesnih, senzoričkih, komunikacijskih, govorno-jezičnih ili intelektualnih teškoća treba dodatnu podršku za učenje i razvoj, kako bi ostvarilo najbolji mogući razvojni ishod i socijalnu uključenost” (1). U svrhu poduzimanja mjera prevencije i programa za osobe s invaliditetom nužni su podatci o invaliditetu. Iz tog razloga Hrvatski zavoda za javno zdravstvo, sukladno Zakonu o Registru osoba s invaliditetom (2), prikuplja i obrađuje podatke vezano uz Republiku Hrvatsku. Kroz godine raste broj osoba s invaliditetom u svim dobnim skupinama. Tako je u dobnoj skupini 0-19 godina udio djece s invaliditetom narastao od 7,5% u 2012. godini na 11,1% ukupnog stanovništva u 2023. godini. U 2022. godini je u Hrvatskoj živjelo ukupno 657791 osoba s invaliditetom (3,4).

Unicef je 1989. godine donio Konvenciju o pravima djece s ciljem da se zaštiti najranjivija skupina, djeca (5). Konvencija ističe djecu kao subjekt s pravima. Njihova prava nemaju rok trajanja. Svako dijete ima pravo na zdravstvenu zaštitu, sigurnost, mir, pravo na igru i mnoga druga prava. U čl. 24 Konvencije o pravima djeteta progovara se i o zdravstvenoj zaštiti djece „Državne stranke priznaju djetetu pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja i na olakšice glede ozdravljenja i oporavka. Države stranke nastojat će osigurati da nijednom djetetu ne bude uskraćeno njegovo pravo pristupa zdravstvenim službama(5)“.

Naročitu pomoć u osiguranju prava treba usmjeriti na djecu s poteškoćama u razvoju kako bismo im osigurali optimalan rast i razvoj, dostupnost zdravstvene zaštite i rehabilitacije, zaštitu od moguće izolacije i stigmatizacije. Dobro organizirana zdravstvena skrb omogućuje rano otkrivanje poteškoća u razvoju što pridonosi ranoj intervenciji, odnosno intervenciji različitih stručnjaka u najranijoj dobi djeteta. Možemo reći kako je rano djetinjstvo najsenzibilnije razdoblje u razvoju djeteta kada dijete stječe rana iskustva i razvoj mozga u cijelosti. S obzirom na plasticitet mozga u ranoj dobi, vrlo je važno uključivanje malog djeteta u tretman u toj dobi (6).

Djeca s poteškoćama u razvoju od svoje su najranije dobi uključena u polivalentno praćenje i rehabilitaciju kako bi se postigao optimalni razvoj psihičke, socijalne i fizičke komponente zdravlja, što rezultira čestim izbjivanjem iz svog doma, škole, vršnjačke grupe. Dio svog života provode u zdravstvenim ustanovama što nerijetko dovodi do izbjegavanja rehabilitacijskih postupaka (7). U cilju prihvaćanja i praćenja intervencijskih postupaka, sve više se pribjegava različitim metodama od kojih i intervencija pomoću životinja (engl. Animal-assisted interventions). U literaturi se nalaze radovi vezani uz istraživanja dobrobiti interakcije čovjeka i životinja na zdravlje, razvoj i kvalitetu života osoba s poteškoćama. Kako navodi Cirulli i sur (8), još uvijek se znanstveno ne može sa sigurnošću dokazati dobrobit interakcije ljudi i životinja na njihovo zdravlje. Razlog leži često u studijama koje nisu metodološki kvalitetno osmišljene. Kontakt s domaćim životinjama u ljudi izaziva pozitivan efekt koji se može promatrati u kontekstu emocionalnog mosta u prihvaćanju rehabilitacijskih postupaka. Intervencije koje uključuju pse pridonose razvoju određenih sposobnosti u djece s poteškoćama u razvoju, kao

i u djece bez teškoću razvoju (9).

Pas pomagač (NN 39/19) definira se kao pas pomagač/pas vodič koji je školovan za pomoć u zadovoljenju svakodnevnih individualnih potreba korisnika čije potrebe proizlaze iz smanjenja funkcionalne sposobnosti u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti, kao i situacija opasnih za život (10). Oni su posebno trenirani za pomoć djeci i osobama s različitim teškoćama. Žive u njihovim domovima. Korisnici i voditelji psa pomagača/psa vodiča nisu educirani za pomoć drugim osobama u terapijske svrhe.

Potrebno je razlikovati terapijske životinje od životinja pomagača/vodiča što je u svakodnevnoj životnoj praksi često predstavlja problem. Terapijski pas definira se kao školovani pas koji je uključen u individualni ili grupni rad s korisnikom u svrhu postizanja unaprijed definiranih ciljeva terapijskog i/ili rehabilitacijskog postupka (10).

Za razliku od psa vodiča, terapijske pse koristi i radi s njima posebno educirana i stručno osposobljena osoba (stručni voditelj terapijskog psa/voditelj terapijskog psa) za rad sa životinjama posebno treniranim za ovu svrhu u okvirima svojeg radnog djelovanja. Terapijski psi nisu zamjena za terapiju koju dijete s teškoćama/osoba provodi, već nadopuna i dodatak.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati i procijeniti dobrobiti djece i obitelji djece s teškoćama u razvoju koja imaju psa pomagača/psa vodiča.

MATERIJALI I METODE

Ispitanici

Ispitanici su obitelji djece s teškoćama u razvoju koje imaju psa pomagača/psa vodiča u Republici Hrvatskoj. Istraživanje je provedeno u elektroničnom obliku pomoću Google Formsa, a do ispitanika smo došli putem kontakata dobivenih od Centra za rehabilitaciju Silver, Štefanovec 34, 10 000 Zagreb (uzgaja, socijalizira i školuje pse pomagače/pse vodiče te osposobljava korisnike za korištenje psa pomagača/psa vodiča). Istraživanje je provedeno unutar tjedan dana u kolovozu 2023. godine.

Metode

Anketni upitnik „Povezanost psa pomagača/psa vodiča s dobrobiti djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju“ osmišljen je za ovo istraživanje po uzoru na instrumente koji su se do sada primjenjivali u sličnim istraživanjima. Prvi dio upitnika sastoji se od pitanja vezanih za sociodemografska obilježja (dob, spol, razina obrazovanja, mjesto stanovanja) te specifična pitanja vezana uz dijete s teškoćama i životinje (ljubav prema životinjama, kućni ljubimci, vrste teškoća koju dijete ima, terapije sa životinjama, alergijske reakcije). Drugi dio upitnika sadrži Likertova skala s pitanjima Koje se odnose na zadovoljstvo i stav djeteta s teškoćama i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju o povezanosti psa pomagača/psa vodiča na suživot u obitelji s psom pomagačem/psom vodičem. Ispitanici će označavanjem tvrdnje „Uopće se ne slažem“ izraziti i procijeniti najnižu razinu zadovoljstva i dobrobiti, a označavanjem tvrdnje „Slažem se u pot-

punosti“ najvišu razinu zadovoljstva i dobrobiti. Ispitanicima je anketni upitnik bio proslijeđen na e-mail adrese koje je ustupio Centar za rehabilitaciju Silver isključivo u svrhu ovog istraživanja. Anketni upitnici prikupljeni su u razdoblju od tjedan dana. Samo ispunjavanje upitnika trajalo je 10 minuta. Jedan je od ograničavajućih čimbenika ovog istraživanja način ispunjavanja upitnika *online*, čime se ograničava kontrola ispitanika.

Statistička obrada podatka

Kategorijski podatci predstavljani su apsolutnim i relativnim frekvencijama. Numerički podatci opisani su aritmetičkom sredinom i standardnom devijacijom. Razlike između dviju nezavisnih skupina testirane su Mann-Whitneyevim U testom, dok su razlike numeričkih varijabli kod 3 i više nezavisnih skupina testirane Kruskal-Wallisovim testom. Sve p vrijednosti su dvostrane. Razina značajnosti postavljena je na $\alpha=0,05$. Za statističku analizu korišten je statistički program SPSS (inačica 26.0, SPSS Inc., Chicago, IL, SAD). Prikupljeni podatci statistički su obrađeni i prikazani grupno. Rezultati su prikazani tablično i grafički.

Etički aspekti istraživanja

Ovo istraživanje predstavlja istraživanje niskog rizika s obzirom da je provedeno online, putem Google Formsa, a samo ispunjavanje upitnika podrazumijevanja pristanak ispitanika. Ispitanici su dobili općenite informacije (upute o anonimnosti upitnika, trajanje upitnika, pristanak na sudjelovanje) i smisao anketnog upitnika. U bilo kojem trenutku ispitanici su mogli odustati od ispunjavanja upitnika. Dobiveni podaci koristit će se isključivo u neprofitne, znanstvene i statističke svrhe. Istraživanje je provedeno uz dozvolu ravnatelja Centar za rehabilitaciju Silver.

REZULTATI

U istraživanju je sudjelovalo 44 ispitanika, od čega 32 ispitanika (72,73%) ženskog spola, dok je 12 ispitanika (27,27%) muškog spola (Tablica 1). Kod dobi ispitanika članova obitelji, 38,64% ima do 40 godina života, 52,27% ima 41 – 50 godina, dok 9,09% ima 51 i više godina života. Kod dobi djeteta, 20,45% ispitanika navodi do 6 godina života, 34,09% navodi 7 – 11 godina života, 36,36% navodi 12 – 17 godina života, dok 9,09% navodi 18 i više godina. Kod razine obrazovanja članova obitelji, njih 11,36% navodi nezavršenu osnovnu školu, 2,27% navodi završena osnovna škola, 29,55% navodi završena srednja škola, 18,18% navodi završen preddiplomski studij, 27,27% navodi završen diplomski studij, 9,09% navodi završen magisterij, dok 2,27% navodi završen doktorat znanosti. S obzirom na mjesto stanovanja, 88,64% navodi grad, dok 11,36% članova obitelji navodi selo.

Tablica 1. Sociodemografski podatci ispitanika i djeteta s teškoćama u razvoju

		N	%
Spol	Ženski	32	72,73%
	Muški	12	27,27%
	Ukupno	44	100,00%
Vaša dob	do 40	17	38,64%
	41 - 50	23	52,27%
	51 i više	4	9,09%
	Ukupno	44	100,00%
Dob Vašeg djeteta	do 6	9	20,45%
	7 - 11	15	34,09%
	12 - 17	16	36,36%
	18 i više	4	9,09%
	Ukupno	44	100,00%
Školska dob Vašeg djeteta	Predškolska dob	9	20,45%
	Niži razredi osnovne škole	10	22,73%
	Viši razredi osnovne škole	17	38,64%
	Srednja škola	4	9,09%
	Fakultet	4	9,09%
	Ukupno	44	100,00%
Razina obrazovanja	Nezavršena osnovna škola	5	11,36%
	Završena osnovna škola	1	2,27%
	Završena srednja škola	13	29,55%
	Završen preddiplomski studij	8	18,18%
	Završen diplomski studij	12	27,27%
	Završen magisterij	4	9,09%
	Završen doktorat znanosti	1	2,27%
	Ukupno	44	100,00%
Mjesto stanovanja	Grad	39	88,64%
	Selo	5	11,36%
	Ukupno	44	100,00%

Kod pitanja vole li članovi Vaše obitelji životinje općenito, svi članovi obitelji odgovaraju potvrdno (tablica 2). Na pitanje jeste li prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča unatrag 10 godina imali kućnog ljubimca (pas, mačka, ribica ...), 84% članova obitelji odgovara potvrdno. Kod pitanja ima li vaše dijete jednu ili više teškoća (motoričke, senzoričke, emocionalne teškoće, spektar autizma, ADHD...), 43% navodi jednu teškoću, dok 57% navodi dvije ili više teškoća. Kod pitanja provodi li, ili je provodilo Vaše dijete terapiju s terapijskim psom u certificiranim ustanovama, 61,36% navodi potvrdno. Kod pitanja ima li Vaša obitelj i dijete u trenutku ispunjavanja upitnika certificiranog psa pomagača i/ili psa vodiča, 81,82% navodi potvrdno. Kod pitanja ima li Vaše dijete ili netko od ukućana alergijsku osjetljivost na psa, 4,55% navodi potvrdno.

Tablica 2. Opći podaci vezani uz suživot djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju i psa pomagača/psa vodiča

Pitanje		N	%
Vole li članovi Vaše obitelji životinje općenito	Da	44	100,00%
	Ne	0	0,00%
	Nisam siguran/a	0	0,00%
	Ukupno	44	100,00%
Jeste li prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča unatrag 10 godina imali kućnog ljubimca (pas, mačka, ribica ...)	Da	37	84,09%
	Ne	7	15,91%
Ima li vaše dijete jednu ili više teškoća (motoričke, senzoričke, emocionalne teškoće, spektar autizma, ADHD...)	Jedna teškoća	19	43,18%
	Dvije ili više teškoća	25	56,82%
Provodi li ili je provodilo Vaše dijete terapiju s terapijskim psom u certificiranim ustanovama	Da	27	61,36%
	Ne	17	38,64%
Ima li Vaša obitelj i dijete u trenutku ispunjavanja upitnika certificiranog psa pomagača i/ili psa vodiča	Da	36	81,82%
	Ne	8	18,18%
Ima li Vaše dijete ili netko od ukućana alergijsku osjetljivost na psa	Da	2	4,55%
	Ne	41	93,18%
	Nisam siguran/a	1	2,27%
	Ukupno	44	100,00%

Najvišu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanja: pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 4,93 dok standardna devijacija iznosi 0,33, zatim posjedovanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povežalo našu obitelj gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 4,66 dok standardna devijacija iznosi 0,78.

Najnižu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanja: posjedovanje psa pomagača/psa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu) gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 1,32 dok standardna devijacija iznosi 0,88, zatim iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah... gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 1,95 dok standardna devijacija iznosi 1,24.

U Tablici 4. prikazani su odgovori ispitanika na pitanje ukoliko ste se susretali, molim opišite situaciju (negativni komentari i nerazumijevanje društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča).

Tablica 3. Specifična pitanja koja se odnose na suživot djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju s psom pomagačem/psom vodičem

Pitanje		N	%	x	Sd
Imam potrebno znanje i fizičku snagu za korištenje psa pomagača/psa vodiča	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	3	6,82%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	5	11,36%		
	Uglavnom se slažem	15	34,09%		
	Slažem se u potpunosti	21	47,73%		
Ukupno	44	100,00%	4,23	0,91	
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine mog djeteta (bolja usklađenost tijela i pokreta, bolja ravnoteža, više snage i izdržljivosti)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	3	6,82%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	4	9,09%		
	Uglavnom se slažem	13	29,55%		
	Slažem se u potpunosti	25	56,82%		
Ukupno	44	100,00%	4,36	0,92	
Pas pomagač/pas vodič pospješuje motoričke vještine cijele obitelji (povećano svakodnevno kretanje i šetnja, češći boravak u prirodi)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	3	6,82%		
	Uglavnom se slažem	10	22,73%		
	Slažem se u potpunosti	30	68,18%		
Ukupno	44	100,00%	4,57	0,73	
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mog djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	4	9,09%		
	Uglavnom se slažem	9	20,45%		
	Slažem se u potpunosti	30	68,18%		
Ukupno	44	100,00%	4,52	0,85	
Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	3	6,82%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	11	25,00%		
	Slažem se u potpunosti	29	65,91%		
	Ukupno	44	100,00%	4,52	0,82
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje mog djeteta kao odgovor na veselje, ljutnju, strah	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	4	9,09%		
	Uglavnom se slažem	12	27,27%		
	Slažem se u potpunosti	26	59,09%		
Ukupno	44	100,00%	4,39	0,92	
Pas pomagač/pas vodič potiče prihvatljivo emocionalno izražavanje cijele obitelji u odnosu na veselje, ljutnju, strah	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	2	4,55%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	4	9,09%		
	Uglavnom se slažem	15	34,09%		
	Slažem se u potpunosti	22	50,00%		
Ukupno	44	100,00%	4,25	0,97	
Susretali smo se s negativnim komentarima i nerazumijevanjem društva prema djetetu i obitelji koja ima psa pomagača/psa vodiča (dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	19	43,18%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	4	9,09%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	7	15,91%		
	Uglavnom se slažem	7	15,91%		
	Slažem se u potpunosti	7	15,91%		
Ukupno	44	100,00%	2,52	1,56	
Trebalo bi pospješiti pozitivne promjene i društvene odnose u populaciji/društvu prema djetetu i obitelji sa psom pomagačem/psom vodičem	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	2	4,55%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	4	9,09%		
	Uglavnom se slažem	5	11,36%		
	Slažem se u potpunosti	33	75,00%		
Ukupno	44	100,00%	4,52	1,00	
Pas pomagač/pas vodič sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima djeteta i cijele obitelji (odmor, igra, prehrana, učenje, boravak u prirodi, dućan, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz ...)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	2	4,55%		
	Uglavnom se slažem	11	25,00%		
	Slažem se u potpunosti	30	68,18%		
Ukupno	44	100,00%	4,57	0,79	
Prilikom susreta s drugim osobama (dućan, javni prijevoz, smještaj izvan kuće, prijateljske/rodbinske posjete, prijevoz...) druge osobe pažnju i naklonost iskazuju i poklanjaju psu pomagaču/psu vodiču	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	5	11,36%		
	Uglavnom se slažem	20	45,45%		
	Slažem se u potpunosti	18	40,91%		
Ukupno	44	100,00%	4,25	0,75	
Iskazivanje pažnje i naklonosti od strane drugih osoba prema psu pomagaču/psu vodiču negativno utječe na moje dijete koje nedostatak pažnje za njega izražava neprihvatljivim reagiranjem: ljutnja, bijes, strah...	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	24	54,55%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	6	13,64%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	8	18,18%		
	Uglavnom se slažem	4	9,09%		
	Slažem se u potpunosti	2	4,55%		
Ukupno	44	100,00%	1,95	1,24	
Pas pomagač/pas vodič član je naše obitelji	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		
	Niti se ne slažem niti se slažem	1	2,27%		
	Uglavnom se slažem	1	2,27%		
	Slažem se u potpunosti	42	95,45%		
Ukupno	44	100,00%	4,93	0,33	
Imanje psa pomagača/psa vodiča pozitivno je povežalo našu obitelj	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	1	2,27%		
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	0	0,00%		

	Niti se ne slažem niti se slažem	2	4,55%	
	Uglavnom se slažem	7	15,91%	
	Slažem se u potpunosti	34	77,27%	
	Ukupno	44	100,00%	4,66 0,78
Imanje psa pomagača/psa vodiča je loše iskustvo za našu obitelj (povećani novčani troškovi, vrijeme za brigu o psu)	Uopće se ne slažem s tvrdnjom	37	84,09%	
	Uglavnom se ne slažem s tvrdnjom	4	9,09%	
	Niti se ne slažem niti se slažem	0	0,00%	
	Uglavnom se slažem	2	4,55%	
	Slažem se u potpunosti	1	2,27%	
	Ukupno	44	100,00%	1,32 0,88

Ne postoji statistički značajna razlika u odgovorima članova obitelji s obzirom na pitanje jeste li prije dobivanja psa pomagača/psa vodiča unatrag 10 godina imali kućnog ljubimca ($p > 0,05$).

Postoji statistički značajna razlika u odgovorima članova obitelji s obzirom na pitanje ima li vaše dijete jednu ili više teškoća, pri čemu je vrijednost rangova viša (vrijednost pokazatelja je viša) za obitelji djece koji imaju jednu teškoću.

RASPRAVA

Iznašlažeći nove modele u rehabilitaciji djece s poteškoćama u razvoju desetljećima, broj pasa pomagača/pasa vodiča i njihove uloge u obiteljima/društvu brzo rastu, osobito u bogatijim i razvijenijim državama npr. Sjedinjenim Državama, Kanadi i Europi (11), taj trend prevladava i u Republici Hrvatskoj (12).

Od 44 člana obitelji djece s teškoćama u razvoju koji su sudjelovali u istraživanju, bilo je 32 majke i 12 očeva. Veći udio majki (ženski spol) može se objasniti činjenicom da majke češće imaju status roditelja njegovatelja te je ime majke navedeno na listi kontakata roditelja voditelja psa pomagača/psa vodiča. Upravo majke u većem broju preuzimaju primarnu ulogu u brizi za dijete i postaju voditelji psa pomagača/psa vodiča (13).

Prema dostupnim istraživanjima obitelji djece s teškoćama u razvoju očekuju pozitivne emocije vezano uz posjedovanje psa pomagača/psa vodiča, a obitelji djece s teškoćama u razvoju koja imaju psa pomagača/psa vodiča izjavljuju da je potaknut osjećaj bliskosti i povezanosti, ponajprije emocionalne obiteljske kohezije (14,15,16), što se podudara s rezultatima ovog istraživanja. U Republici Hrvatskoj obitelji navode da je dobivanjem psa pomagača/psa vodiča u obitelji pojačan osjećaj zajedništva i sloge (17). Pregledni rad istraživanja pod nazivom *The impact of service dogs on children, youth and their families: A systematic review* (11) ukazuje na povećanu neovisnost među onima koji koriste psa pomagača/psa vodiča jer se smanjila količina plaćene pomoći koja je bila potrebna za korisnika te nadležni u istome trebaju tražiti činjenicu da se poveća potpora i ulaganje u posjedovanje rehabilitacijskog psa/psa pomagača u kućanstvu.

Veći broj obitelji ispitanika u ovom istraživanju živi u gradu, što možemo protumačiti činjenicom o lakšoj dostupnosti usluga podrške i informiranosti članova obitelji djece s teškoćama u razvoju (14).

Svi članovi obitelji djece s teškoćama u razvoju obuhvaćeni ovim istraživanjem suglasni su da vole životinje općenito. Prijašnja istraživanja ukazuju na povezanost dobrobiti i percepcije kućnog ljubimca, gdje je veća dobrobit uočena u obiteljima koje životinju doživljavaju kao člana obitelji (16).

Prema dostupnim izvorima, stručnjaci i roditelji djece s teškoćama u razvoju primjećuju i povezuju utjecaj psa pomagača/psa vodiča

s pozitivnim ishodom u fizičkim zadacima, kvaliteti života i vitalnosti korisnika i obitelji (18). Više dostupnih istraživanja u radu *The impact of service dogs on children, youth and their families: A systematic review* (Lindasay 2020.) ukazuju na poboljšanje barem jednog od sljedećih čimbenika: fizičko zdravlje, psihološko zdravlje, društvene dobrobiti, veze između psa i korisnika/voditelja (11,12).

Pas pomagač/pas vodič pospješuje pozitivne socijalne vještine mlađeg djeteta (osjećaj privrženosti ljudima i životinjama, suosjećanje prema drugima, strpljivost u izvršavanju zadataka, samopouzdanje i neovisnost, pospješuje pozitivne socijalne vještine cijele obitelji (aktivno slušanje i razgovor, strpljenje, privrženost ljudima i životinjama, smanjivanje stresa, daje osjećaj sigurnosti), visoki postotci ispitanika članova obitelji ukazuju na slaganje s navedenom tvrdnjom što je u skladu s dosadašnjim provedenim istraživanjima (11,12,19). Socijalna potpora te učinci socijalnih olakšica u javnosti mogu biti posebno značajni za poboljšanje kvalitete života obitelji i osoba s invaliditetom (18).

Dosadašnja istraživanja ukazuju na brojne pozitivne ishode u interakciji korisnika i psa kao što su: poboljšanje ponašanja, međusobnih odnosa, raspoloženja, snižavanje pokazatelja stresa, smanjenje straha i anksioznosti, poboljšanja mentalnog zdravlja (12), što se podudara s ovim istraživanjem.

Na promociji psa pomagača/psa vodiča mogu raditi i stručnjaci različitih profila uključenih u rehabilitaciju djeteta (liječnici, psiholozi, defektolozi, logopedi, radni i fizioterapeuti...). Koliko su, i na koji način stručnjaci/rehabilitatori informirani o nekoj metodi, izuzetno je bitno jer oni imaju ključnu ulogu pri izboru terapijskih tretmana koje će biti najučinkovitiji i motivirajući za pojedino dijete (20,21).

Premda je prema Zakonu Republike Hrvatske psima pomagačima/psima vodičima, njihovim korisnicima i voditeljima osiguran jednak pristup svim javnim mjestima, javnom prijevozu i građevinama (10), u svakodnevnicima su prisutni problemi pristupa najčešće u dućanima s prehrambenim namirnicama.

Iako je 19 država donijelo zakone o lažnom predstavljanju psa pomagača/psa vodiča, javna zbnunjenost, nedosljednost u terminologiji i nedostatak standardiziranih zahtjeva za certificiranjem psa pomagača/psa vodiča otežavaju javnosti i okolini sagledavanje „ispravne“ uloge životinje (22, 23).

Uključivanjem psa pomagača/psa vodiča u obitelj djece s teškoćama u razvoju postiže se interakcija između djeteta i psa pomagača/psa vodiča, čime se potiče i ubrzava napredak razvojnih procesa djeteta. Ovim je istraživanjem djelom objašnjeno i prikazano na koji način i kako obitelji djece s teškoćama u razvoju primjećuju, vide i osjete napredak svojega djeteta kroz novog člana obitelji - psa pomagača/psa vodiča, kroz različite životne situacije, akcije i reakcije kako djeteta i obitelji djeteta s teškoćama u razvoju, tako i okoline koja ih okružuje. Prisutna je dobrobit u motoričkom, socijalnom i emocionalnom izražavanju djeteta bez obzira na brojnost prisutnih teškoća, a povezana je s prisutnošću psa pomagača/psa vodiča u njihovom kućanstvu. Kao ograničavajući čimbenik u ovom istraživanju ističe se broj ispitanika kao i metodološki pristup, što se planira poboljšati u sljedećim istraživanjima.

LITERATURA

1. Zakon o socijalnoj skrbi. NN 157/2013., čl. 4, st. 10.
2. Zakon o Registru osoba s invaliditetom. NN 63/22.
3. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Izvješće o osobama s invaliditetom u republici Hrvatskoj. Zagreb, siječanj 2013. Dostupno na URL adresi: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2015/04/Bilten_invalidi-di_2012.pdf. Datum pristupa 15. listopada 2023.
4. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Izvješće o osobama s invaliditetom u republici Hrvatskoj. Zagreb, rujna 2023. Dostupno na URL adresi: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2023/09/Izvjescje_o_osobama_s_invaliditetom_2023-1.pdf. Datum pristupa 15. listopada 2023.
5. Konvencija o pravima djece. Dostupna na URL adresi: <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta>. Datum pristupa 15. listopada 2023.
6. What is neuroplasticity. Dostupno na URL adresi: <https://www.verywellmind.com/what-is-brain-plasticity-2794886>. Datum pristupa 15. listopada 2023.
7. Karnjuš R, Brenčić Cindrić M, Bodul M, Šarić K, Tumpa Tambić J, Schnurrer-Luke-Vrbanić T. Terapijski pas u rehabilitaciji djece s teškoćama u razvoju – mišljenja i očekivanja roditelja i stručnjaka. *Medicina*, Vol. 58 No. 4, 2022.
8. Cirulli F, Borgi M, Berry A, Francia N, Alleva E. Animal-assisted interventions as innovative tools for mental health. *Ann Ist Super Sanita*. 2011;47(4):341-8. doi: 10.4415/ANN_11_04_04. PMID: 22194067.
9. Lavín-Pérez AM, Rivera-Martín B, Lobato-Rincón LL, Villafaina-Domínguez S, Collado-Mateo D. Benefits of animal-Assisted interventions in preschool children: A systematic review. *Clin Child Psychol Psychiatry*. 2023 Apr;28(2):850-873. doi: 10.1177/13591045221142115. Epub 2022 Nov 24. PMID: 36424180.
10. Zakon o korištenju psa NN 39/19. Zakon.hr (Internet). Zagreb: Dostupno na URL adresi: <https://www.zakon.hr/z/2027/Zakon-o-korištenju-psa-pomagača>. Datum pristupa 20. kolovoz 2023.
11. Lindsay S, Thiyagarajah K. The impact of service dogs on children, youth and their families: A systematic review. *Disabil Health J*. 2021 Jul;14(3):101012.
12. Gee NR, Crist EN, Carr DN. Preschool Children Require Fewer Instructional Prompts to Perform a Memory Task in the Presence of a Dog.2010. Dostupno na URL adresi: https://www.researchgate.net/publication/233564900_Preschool_Children_Require_Fewer_Instructional_Prompts_to_Perform_a_Memory_Task_in_the_Presence. Datum pristupa 3. rujna 2023.
13. Bulić D, Joković Oreb I, Nikolić B. Angažman majki djece s teškoćama u razvoju u aktivnostima svakodnevnog života: izvorni znanstveni članak. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* (Internet). 2012. Dostupno na URL adresi: <https://hrcak.srce.hr/clanak/130572>. Datum pristupa 31. srpnja 2023.
14. Animal Assisted Intervention. Available from: Dostupno na URL adresi: <https://aai-int.org/aai/animal-assisted-intervention>. Datum pristupa 31. srpnja 2023.
15. Buljan Flandrer G, Štimac D, Fridrih R, Raguž A, Kucalo I, Galić R. Prednosti korištenja terapijskih pasa u terapiji i dijagnostici kod pacijenta s psihosocijalnim zdravstvenim teškoćama. *Pregledni rad*. 2018. 413-425 p. Dostupno na URL adresi: <https://hrcak.srce.hr/214841>. Datum pristupa 31. srpnja 2023.
16. Friedman E, Krause-Parello CA. Companion animals and human health: benefits, challenges, and the road ahead for human-animal interaction. *Rev Sci Tech*. 2018. 71-82 p. Dostupno na URL adresi: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30209428>. Datum pristupa 31. srpnja 2023.
17. Lakatoš M, Vejmelka L. Značaj životinja za djecu: Implikacije za pomoćne profesije. *Hrcak.Srce* (Internet); 2018. Dostupno na URL adresi: <https://hrcak.srce.hr/file/300277>. Datum pristupa 28. srpnja 2023.
18. Rodriguez KE, Greer J, Yateilla JK, Beck AM, O'Haire ME. The effects of assistance dogs on psychosocial health and wellbeing: A systematic literature review. *Plos One*. 2020. Dostupno na URL adresi: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0243302>. Datum pristupa 18. travnja 2023.
19. Whitmarsh L. The Benefits of Guide Dog Ownership: ResearchGate . 2009. Dostupno na URL adresi: https://www.researchgate.net/publication/232072501_The_Benefits_of_Guide_Dog_Ownership. Datum pristupa 28. srpnja 2023.
20. McComnell AR, Loyd EP, Humphrey BT. We Are Family: Viewing Pets as Family Members Improves Wellbeing. 2019. Dostupno na URL adresi: https://www.researchgate.net/publication/334092285_We_Are_Family_Viewing_Pets_as_Family_Members_Improves_Wellbeing. Datum pristupa 28. srpnja 2023.
21. Kobeščak S, Selaković T, Katalenić L. Poticanje dječjeg razvoja uz terapijskog psa : prikaz slučaja. (Internet). 2013. 209 -216 p. Dostupno na URL adresi: <https://hrcak.srce.hr/112824>. Datum pristupa 6. rujna 2023
22. Wijker C, Leontjevas R, Spek A, Enders-Slegers MJ. Effects of Dog Assisted Therapy for Adults with Autism Spectrum Disorder: An Exploratory Randomized Controlled Trial. *J Autism Dev Disord*. 2020 Jun;50(6):2153-2163.
23. Schoenfeld-Tacher R, Hellyer P, Cheung L, Kogan L. Public Perceptions of Service Dogs, Emotional Support Dogs, and Therapy Dogs. *Int J Environ Res Public Health*. 2017 Jun 15;14(6):642.